

СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЗА ПОЕТИЧНИМИ НАСТАНОВАМИ ТАРАСА ГРИГОРОВИЧА ШЕВЧЕНКА

Семенюк О.І.

Канівський гуманітарний інститут

У статті висвітлено основні моменти становлення особистості, які виокремив у своїх поезіях Тарас Шевченко. Подані приклади поетичних рядків, які підтверджують безпосередній вплив і здобутки Кобзаря. На основі тривіневого шляху від людини до особистості Я.А. Коменського проведена творча паралель між педагогом і поетом. Різнопланові характеристики зосереджують увагу на поетичному наставництві Т. Шевченка. Охарактеризовані основні моменти становлення креативної особистості.

Ключові слова: людина, особистість, шлях, Т. Шевченко, поезія.

Постановка проблеми. Сьогодні диктує свої правила життя. Кожен обирає шлях, долю і наставництво. У думках плануємо своє «завтра», обдумуємо своє «вчора» у своєму «тепер». Кожна людина намагається стати особистістю. Акт самостворення, який робить людину особистістю, – це не низка оперативних, таємничих характеристик, які підносять людину в ранг виключної істоти, а просякнутість живим почуттям неосяжного, що представляє людину «дивакуватою істотою». Особистість, з лат. «persona», позначає в європейській культурі людину, що виконує певну роль щодо інших осіб, а згідно з християнською традицією, людину як образ Божий, вільну, розумну істоту, що має джерело свого існування не в собі, а в Богові. Згідно з нормативним визначенням: особистість – аспект внутрішнього світу людини, що характеризується унікальністю та відкритістю [1]. Кожен відкриває свою особистість, планує алгоритми щодо досягнення цього «високого рангу». Обираючи наставника на шляху до особистісного «я», на передові позиції виходять саме ті, які самі вже досягли вершини. Серед них відомі поети, письменники, художники, політики.

Говорячи про Канівщину, відразу дух наставництва йде від Чернечої гори, від могили Тараса Григоровича Шевченка. Він жив століття тому і вже тоді намагався наштовхнути, приблизити до чогось вічного і прекрасного. Його мета єдина: своїм мазком, словом і рядком розворушити у людині справжню особистість. Не можна говорити про те, що він був лише письменником, поетом, художником... і цей список можна продовжувати, а в цілому Тарас Григорович Шевченко був творцем, джерелом прекрасного, мудрого і морального.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання наставницьких поглядів, гуманізму, любові у творчості Т.Г. Шевченка вже неодноразово розглядалося у науці, літературі, але «складові особистості» у творчому доробку Кобзаря до сьогодні залишаються невизначеними. Ряд дослідників звертали увагу на педагогічні погляди Шевченка, аналізували ті чи інші їхні аспекти. Більшість із них (В. Щурат, П. Зайцев, П. Потоцький, С. Сірополко, І. Коровицький, С. Стельмах, В. Яцюк, О. Федорук, Н. Кузьменко, В. Яременко) зверталися до аналізу «Букваря». Й. Шемлей, Ф. Прийма, Г. Антоноук розглядали ставлення Шевченка до освіти та виховання. В цілому наставницькі погляди Шевченка розглядали С. Чавдаров, В. Доманицький та інші. Як зазначає Любов Соцька: «Візьмемо кожний від нього хоч часточку цієї любові, самозреченої, святої, – і Україна оживе. Будьмо горді з того, що ми – українці, прадавня нація, яка гідна мати свою Державу, вільну і незалежну ні від кого.

Шевченкова творчість звернена до нас... Т.Г. Шевченко – наш сучасник, Великий Наставник і Пророк, він говорить про наші сучасні болючі проблеми, радить, підказує, навчає, вчить Великої Любові до матері України та захисту Волі свого українського народу» [6]. Тому цілком аргументовано є підбірка відповідного поетичного складу зі спадщини Т. Шевченка, яка допомагає на шляху становлення від людини до особистості.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема становлення особистості у суспільстві 21 століття постала надзвичайно гостро і по-новому, акцентуючи увагу на різних принципах, постулатах і законах. Тому для окреслення даної теми пропонуємо вирішення наступних завдань: 1. звернувши увагу на поетичне слово Тараса Шевченка, доторкнутися до нього серцем і душею, нівелюючи загальний потік думок; 2. окреслити кроки мудрості, доброчестя і боголюбства (за настановами Я.А. Коменського) у поезіях Кобзаря, наблизивши їх до сучасних реалій; 3. підтвердити наявність педагогічних і пророчих настанов аналізом обраних поезій.

Мета статті: на основі поетичного доробку Тараса Григоровича Шевченка окреслити тернистий життєвий шлях від людини до особистості, звернувши увагу на моральні цінності та настанови провідного педагога Я.А. Коменського.

Виклад основного матеріалу. «Нев'януча художня спадщина Кобзарєва, – писав Олесь Гончар – органічно входить у духовне життя нашого суспільства, яке ставить собі на меті виховати людину високих моральних якостей, людину трудолюбиву, мужню, чесну, вільну від обтяжливих пережитків минулого» [2].

У культурному елітарному житті України вже майже півтора століття беззаперечним моральним авторитетом є Тарас Шевченко. Людина. Особистість. Поет. Художник. Творець, доля якого була й залишається взірцевим прикладом «служіння народові», стимулом до розвитку нездоланих ідей і віковичних традицій, непохитим першопочатком, коренем знаменного дерева під назвою «Особистість».

Не треба будувати ілюзії, що сучасне суспільство буде докладати надзусилля для того, щоб «доростати» до Шевченка, його життя, пошуків, перемог і поразок. Треба прагнути максимально наблизити Шевченкову спадщину та долю до інтересів та долі сучасної молодої людини, показати, як Т. Шевченко не лише, як здається збоку, легко долав соціальні та культурні комплекси бездержавного народу, а й ставав законодавцем мод і володарем дум [3].

Тарас Шевченко чи не вперше в українській культурі створив животворний, всеосяжний образ слова. Слова, до якого треба доторкнутися душею,

яким треба жити і осягати глибини мудрості, добротестя і боголюбства. Слово у творчості Кобзаря увірало в себе широченний діапазон значень: від конкретно-чуттєвого до монументально-узагальнюючого. З його вуст лунає заклик до душі кожного і сердець мільйонів:

*...як хотілось,
Щоб хто-небудь сказав
Хоч слово мудре, щоб я знав
Для кого я пишу? для чого?
За що я Вкраїну люблю?..».*

Літературна спадщина Тараса Григоровича Шевченка – це збірка «Кобзар», дев'ять повістей, п'єса «Назар Стодоля», кілька уривків інших драматичних творів, щоденники та листи. Геній Шевченка стає могутнім рушієм процесу становлення української особистості. У невеликих за обсягом творах Тарас Григорович зумів охопити питання, що хвилювали народ. Про що б не писав поет, у центрі його уваги – людина, яка здатна досягти рівня особистості.

Ще відомий педагог Я.А. Коменський запропонував три рівні на шляху від людини до особистості. Прослідкуємо відтворення їх у поетичній спадщині Тараса Шевченка. Все починається із першого рівня – **оволодіння мудрістю** (все знати про себе і речі навколишнього світу) – цьому сприяє розумове виховання, освіта.

Відразу на думку спадають відомі рядки із послання «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє»:

*Якби ви вчилися так, як треба,
То й мудрость би була своя.*

або

*Учітесь, читайте,
І чужому навчайтесь,
Й свого не цурайтесь.*

Мудрість Шевченка полягає в тому, що він зумів повернути нам свою національну гідність і необхідність боротися за відновлення незалежної Української держави. Його безмежна любов до українців і України проявлялася в тому, що він навчав і переконував нас про можливість щасливого життя тільки в своїй незалежній державі, адже:

В своїй хаті – своя й правда, і сила, і воля.

Глибоко вражає поезія «О люди! Люди – небораки!», в якій розкрито глибокі роздуми і гнів уже хворого на той час (а це був листопад 1860 року), але небайдужого пристрасного поета. Крик душі і мудрість серця відчуваемо в його риторичному запитанні «Чи буде правда на землі?». І він сам дає незаперечну, стверджувальну відповідь, яка стала мудрими крилатими словами для наступних поколінь:

*Повинна бутъ, бо сонце встане
І оскверненну землю спалить.*

Шевченко, не маючи великих коштів, завжди намагався щось дізнатися нове, перечитати, вивчити, запам'ятати. Мабуть, інтерес Шевченка до педагогічних проблем був стимульований кирило-мефодіївськими братчиками. Останні, судячи зі статуту їхньої організації, а також свідчень під час допитів, мали на меті поширення освіти серед українського населення. При цьому вони, як впливає із записки В. Білозерського про сільські школи, орієнтувалися на створення навчальних закладів нового типу, які б давали необхідні знання для професійної та суспільної діяльності. Така школа відповідала потребам новочасної нації. Тарас Шевченко був високоосвіченою людиною, знав античну культуру, не уявляв життя без Байрона і Шекспіра, знав праці й діяльність французьких і польських істориків,

а також історичних діячів слов'янських народів – Коллара і Шафарика. У своїх поезіях автор ще раз наполягає на постійному навчанні і вихованні себе як особистості.

Друга сходинка на шляху до особистості – це **оволодіння добротестем** (зовнішня і внутрішня вихованість) – досягається через моральне виховання та трудову діяльність;

Вірші Шевченка – це засіб прилучення до світу прекрасного, є важливим чинником морального удосконалення особистості, а значить, і суспільства. Чистою і чесною, гуманною і правдивою, працьовитою і товариською, сповненою власної гідності і пошани до всіх, хто працює, повинна бути справжня особистість. Про це нагадують рядки із поезії «Буває іноді старий»:

*Добре жить
Тому, чия душа і дума
Добро навчилася любитъ!*

За кілька місяців до смерті Шевченко написав поезію «Молитва», в якій благав Господа подати йому любов, з якою хотів би відійти у вічність. Твір короткий, але сильний. Те, що так прагнула душа поета, вилилося в таких незабутніх рядках:

*Мені ж, мій Боже,
На землі подай любов,
Сердечний рай,
І більш нічого не давай.*

Народ, природа, життя, праця становлять для Шевченка невичерпне джерело прекрасного. Усе, до чого торкаються руки трудівника, оживає, сповнюється красою і значущістю. Уявлення про працю як благо людини в концепції Тараса Григоровича органічно зливається з поняттям добра. Усе прекрасне і добре, за Шевченком, твориться в житті на основі трудового діяння. Сама людина стає прекрасною в тій мірі, у якій вона вносить свою частку творчої праці в працю суспільну. Про душевну красу пише Шевченко у поезії «Не завидуй багатому» і просить:

*Не завидуй же нікому,
Дивись кругом себе:
Нема раю на всій землі,
Та нема й на небі.*

Третій рівень – **оволодіння благочестям** (внутрішнє богошанування, зв'язок з Богом) – здійснюється шляхом релігійного виховання.

Тарас Шевченко народився і виростав у християнській сім'ї, був охрещений, від християнської віри ніколи не відрікався. Кобзар намагався жити як християнин і прагнув залишатись ним аж до смерті, про що засвідчує лист до А. Лизогуба від 16 липня 1852 р. «...Не пишу Вам нічого про самого себе, бо нема доброго матеріалу для розповіді, а описувати мою погану долю нудно і гріх, на мою думку. Це все одно, що нарікати на Бога. Нехай собі тягнеться моє невеселе життя, як мені Бог послав. Одне, чого б я просив у Бога, як найбільшого добра, – це те, щоб хоч перед смертю поглянути один раз на вас, добрих друзів моїх, на Дніпро, на Київ, на Україну, і тоді, як християнин, умер би я спокійно» [4]. І про це ж незабаром згадує у поезії «Мені здається я не знаю»:

*Надію в серці привітаю,
Тихенько-тихо заспіваю
І Бога богом назову.*

Біографи свідчать, що Шевченко від молодих літ знав і до смерті возив із собою Святе Письмо, а на вигнанні це було майже єдине його «чтиво». Тому і називають його поетом-біблійцем. Зустріч Шевченка із Біблією не була принагідною. Він на ній учився грамоти, з дитинства знає на пам'ять фраг-

менти Святого Письма. Малим хлопцем слухав, як столітній дід Іван читав родині та сусідам достатні на той час біблійні книги, житія святих, борців та мучеників за віру. Та й сам Тарас, підрісши, читав над покійниками замість учителя-дяка Псалтир [8]. А в поемі «Катерина» наголошує на величі Божій, до якої має прагнути справжня особистість:

*Нехай тебе бог прощає
Та добрії люде;
Молись богу та йди собі –
Мені легше буде.*

Висновки та пропозиції. Тарас Григорович Шевченко своїм прикладом довів, що насправді, Україна – це особистості, які формують обличчя її історії. Всього 47 років прожив Тарас Григорович Шевченко. Серед них 24 перебував у кріпацтві, 10 – на засланнях, практично всі інші – під жандармським наглядом. Проте все, що зробив Великий Кобзар назавжди залишає його серед живих, утверджує як геніального нашого сучасника і далекоглядного пророка:

*І день іде, і ніч іде.
І голову схиливши в руку,
Дивуєшся чому не йде
Апостол правди і науки! [7]*

Не можливо досягнути всього того, що хотів передати своїм нащадкам Тарас Шевченко. У цій щедрій на любов, добро, приязнь і взаємопідтримку людині, жило те, до чого повинна прагнути справжня особистість. Кобзар вірив, що людина – краса, велика, всемогутня сила прекрасного. І лише прекрасна людина може стати справжньою особистістю, про що захоплено вигукує у своєму Щоденнику (18 листопада 1857 року): «Какое животворно чудное злияние красоты на душу человека!» [5]. Краса – це вияв справжньої особистості, якою повинна стати людина на цій землі за велінням Тараса Григоровича Шевченка. Тому сучасне покоління українців черпає від Шевченка передовсім самоідентифікацію і підтвердження – ми не безродні раби, а від предвіку господарі на цій землі, що і є основним підтвердження існування справжньої особистості.

Список літератури:

1. Рубинштейн С. Л. Избранные философско-психологические труды: Основы онтологии, логики и психологии / С. Л. Рубинштейн // РАН, Ин-т психологии. – М.: Наука, 2001. – 462 с.
2. Гончар О. Т. Письменницькі роздуми: Літературно-критичні статті / Олесь Гончар. – К.: Дніпро, 1980. – 314 с.
3. Постать Тараса Шевченка в культурному просторі сучасної України [Електронний ресурс] // TV-Проекты – 2008. – Режим доступу: <http://museumshevchenko.org.ua/post.php?id=414>
4. Юрій Андрухович, Shevchenko is OK // Юрій Андрухович. Диявол ховається в сирі. Вибрані спроби 1999–2005 років. Видання друге, виправлене. Київ, 2007. – С. 141–158.
5. До Шевченка треба підійматися серцем, думкою і талантом все життя [Електронний ресурс] // TV-Проекты – 2010. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/16662.html>
6. Любов Соцька: Тарас Шевченко – наш сучасник, Великий Наставник і Пророк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kyiv.svoboda.org.ua/dopysu/dopysu/019616/>. – Заголовок з екрана.
7. Україна – це особистості, які формують обличчя її історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.tntu.edu.ua/exhibitions/tematychni-vystavky/taras-shevchenko/>. – Заголовок з екрана.
8. Слово Тараса Шевченка і Святе Письмо історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrilib.com.ua/referats/printout.php?id=437> – Заголовок з екрана.
9. Шевченко Тарас Григорович. Кобзар [Електронний ресурс]: в 2-х т. / Тарас Григорович Шевченко. – Електрон. текст. дані. – К.: Корбуш, 2006. Т. 2: Т. 2. – Електрон. текст. дані (1 файл: 587 Мб). – 2006.

Семенюк О.І.

Каневский гуманитарный институт

СТАНОВЛЕНИЕ ЛИЧНОСТИ ЗА ПОЭТИЧЕСКИМИ УСТАНОВКАМИ ТАРАСА ГРИГОРЬЕВИЧА ШЕВЧЕНКО

Аннотация

В статье отражены основные моменты становления личности, которые выделил в своих стихах Тарас Шевченко. Представленные примеры поэтических строк, которые подтверждают непосредственное влияние и достижения Кобзаря. На основе трехуровневого пути от человека к личности Я.А. Коменского проведена творческая параллель между педагогом и поэтом. Разноплановые характеристики сосредоточены на поэтическом наставничестве Т.Шевченко. Охарактеризованы основные моменты становления креативной личности.

Ключевые слова: человек, личность, путь, Т. Шевченко, поэзия.

Semeniuk O.I.

Kanев Humanities Institute

FORMATION OF A PERSONALITY ACCORDING TO THE POETICAL DIRECTIONS OF TARAS SHEVCHENKO

Summary

The article highlights the main points of the formation of a personality marked out by Taras Shevchenko in his poetry. Given examples of the poetic lines confirm the direct impact and achievements of Kobzar. A creative parallel among the teacher and the poet was drawn on the basis of the three-level way from a person to a personality by Yan Komensky. Diverse characteristics are focused on the poetic mentoring of Taras Shevchenko. The main aspects of the formation of a creative personality have been characterized in this work.

Keywords: man, personality, way, T. Shevchenko, poetry.